

Goranka Kreačič, Osnovna šola Preserje

VODENI OGLEDE PO PLEČNIKOVIM LJUBLJANI ZA UČENCE TRETJEGA TRILETJA

UVOD V VODENI OGLEDE

Vodeni ogled in spoznavanje Plečnikove Ljubljane je dolg in prostorsko obsežen sprehod skozi mesto, ki z delovnimi postanki in odmorom za malico traja nekaj več kot štiri ure. Primeren je za izvedbo celodnevnega kulturnega dne. Tako zasnovan koncept kulturnega dne je mogoče z manjšimi časovnimi in vsebinskimi prilagoditvami uporabiti tudi pri učencih šestega razreda.

Ogled Plečnikove Ljubljane je bil prilagojen naši poti in optimalnemu izkoristku časa. Naša šola se namreč nahaja v vasi, ki leži v sedlu predkrimskega pogorja, in trikilometrski spust v dolino nas pripelje na sam rob Ljubljanskega barja.¹ Na poti v dolino in v našem šolskem okolišu se nahaja kamnolom v Podpeči,² ki je bil s svojimi zalogami enega od naših najlepših okrasnih kamnov, litiotidnega apnenca, t. i. podpečana, v rabi že v antični dobi. Tako je bila že pot do destinacije skladno umeščena v program in je služila kot primerno izhodišče in uvod v dopoldanske dejavnosti.

Ena od dveh poti, po kateri je mogoče priti v Ljubljano, je skozi Brezovico ter prek Tržaške ceste in Dolgega mostu do prvega izhodišča, parka Tivoli. Druga pot pelje po črnovaški cesti mimo Plečnikove cerkve na Barju do obrežja Ljubljanice. Obe poti pa peljeta mimo podpeškega kamnoloma, zato bi za ogled lahko izbrali katero koli pot. V prvi poti je vgrajen koncept od splošnega k posameznemu, v drugi obratno.

Če se odločimo za koncept od splošnega k podrobnemu, bomo začeli ogled devetih izbranih »Plečnikovih postaj« na Jakopičevem sprehajališču v parku Tivoli. Plečnikovi stebri ob sprehajališču in njihova umeščenost v zasnovano parka ponujajo odlično izhodišče za ogled mesta. To je prostor, s katerega se odpira pogled na grad in kjer lahko začnemo z razlago Plečnikove ne v celoti uresničene ideje o Ljubljani kot antični akropoli. Šele potem bi se seznanili z nekaterimi arhitekturnimi realiziranimi načrti. Nazaj, na poti proti šoli, pa bi si ogledali zunanost in notranost cerkve sv. Mihaela na Barju. Če bi se odločili za drugo pot, bi naš ogled začeli pri Plečnikovi cerkvi na Barju in končali s pogledom na mesto z Jakopičevega sprehajališča v Tivoliju. Torej od posameznega bi postopoma prešli ob sprehodu po mestu do splošnega.

Odločili smo se za prvo različico in tako tudi načrtovali našo pot. Izstopili smo na postaji primestnega prometa na Tivolski cesti in mimo Moderne galerije skozi železniški podvoz stopili na iztočnico našega ogleda, na Cankarjevo sprehajališče v Tivoliju. Pot nas je nato vodila prek Tromostovja, tržnice in na novo postavljenega Mesarskega mostu na obrežje Ljubljanice. Od Trnovskega mostu smo šli do Križank in NUK-a. Nato smo se spustili po Vegovi ulici na Kongresni trg, kjer nas je čakal avtobus. Na poti nazaj smo se ustavili pri cerkvi sv. Mihaela, zato sta bila postanek in ogled³ primeren zaključek našega dopoldanskega ogleda Plečnikove Ljubljane.

Pri pripravi ogleda smo pregledali in uporabili posodobljene učne načrte za zgodovino v 6., 7., 8. in 9. razredu, za geografijo v tretjem triletju in 6. razredu ter za likovno vzgojo v 6. razredu in tretjem triletju.

Če je le možno, naj bodo spremljevalci učitelji zgodovine/geografije, likovne vzgoje. Vključijo se v dejavnost, kadar je to potrebno oz. kadar je možno vključiti vsebine iz njihovega predmeta. Nič hudega, če nekaterih pojmov v učnih načrtih ni. Učenci naj jih slišijo in zapišejo, nekateri si jih bodo zapomnili, drugi ne. A ko se bodo pozneje pri šolanju ponovno srečali z njimi, se jih bodo morda spomnili.

¹ Tudi etimologija toponima Preserje izhaja iz geografske lege kraja.

V stari slovanščini je označevala beseda *ser* močvirnat svet. To je bil *pred-ser*, torej kraj, ki se nahaja pred začetkom močvirnatega, barjanskega sveta (TORKAR, Silvo. Toponim Preserje in slovansko-romansko prepletanje pripon *-jane* in *-anum*. V: *Jezikoslovni zapiski* 13/1–2. Ljubljana, 2007, str. 481–492).

² Podpeški kamnolom je bil razglašen za naravni spomenik leta 1991 (Uradni list RS, 18/1991). V registru naravne dediščine se nahajajo fosilov v Podpeči vodi pod evidenčno številko NV 224.

³ Cerkev sv. Mihaela je župnijska cerkev župnije Ljubljana - Barje, ki se nahaja v Črni vasi, zato je ogled notranjštine mogoče le ob predhodnem dogovoru z župnikom.

Učence je treba pripraviti na kulturni dan, ki naj bo načrtovan v obdobju suhega vremena. Naj se nekateri odločijo že pred njegovo izvedbo, ali bodo objekte tudi fotografirali. Tisti, ki se bodo za to odločili, bodo imeli naslednji dan fotoaparate s seboj in prispevali bodo posnetke za šolski informativni mesečnik. Člani dopisnega novinarskega krožka bodo prispevali za šolski mesečnik krajši sestavek. Vsi pa morajo na vodenem ogledu intenzivno sodelovati, saj bodo morali narediti obsežen sprehod po Ljubljani. Na določenih točkah se bodo ustavljali in tam bodo risali, skicirali, zapisovali in odgovarjali na vprašanja ter nekateri tudi fotografirali. V dneh po vodenemu ogledu bodo v šolski avli predstavili svoje izdelke na razstavi.

MEDPREDMETNO POVEZOVANJE: ZGODOVINA, GEOGRAFIJA, LIKOVNA VZGOJA

Medpredmetne povezave so eden od ključnih konceptov izobraževanja in so osnova za razvoj celostnega znanja. Učenci ga pridobijo na podlagi povezovanja vsebin z različnih predmetnih področij. Spodnja razpredelnica je strnjen prikaz nekaterih splošnih in operativnih ciljev, ki se lepo povezujejo pri treh predmetih. V primeru izvedbe ogleda Ljubljane v šestem razredu bi upoštevali še splošne in operativne cilje pri predmetu naravoslovje, in sicer pri učni enoti kamnine.

Predmet	Splošni cilji	Operativni cilji in vsebine
<i>Zgodovina</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijajo spretnosti časovne in prostorske predstavljalivosti. - Na primerih iz zgodovine presojajo pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine ter razvijanje odnosa do okolja. - Razvijajo zmožnosti oblikovanja samostojnih utemeljenih zaključkov, pogledov, mnenj in stališč, vžvljanja v različne perspektive in snovanja izvornih predlogov in rešitev. - Predstaviti svoje znanje na različne načine: ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT itd. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pojasnijo razliko med pojmom kulturna in naravna dediščina. - Opišejo primere naravne in kulturne dediščine. - Na primerih iz krajevne zgodovine opišejo pomen ohranjanja kulturne dediščine. <p>Vsebine: pri 6. razredu pri izbirni širši temi <i>Človek, razmišlja, ustvarja, gradi</i> ali pa v 9. razredu pri obvezni širši temi <i>Slovenci v 20. in 21. stoletju</i> in vsebini <i>Gospodarski in kulturni razvoj Slovenije</i>.</p>
<i>Likovna vzgoja</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijajo sposobnost opazovanja, prostorske predstavljalivosti in vizualizacije, likovno mišljenje, likovni spomin in likovno domišljijo. - Razvijajo občutljivost do kulturne dediščine. - Razvijajo sposobnost za oblikovanje kriterijev vrednotenja umetnostnih spomenikov in splošne likovne problematike okolja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijajo občutek za prostor. - Razvijajo sposobnost analiziranja in vrednotenja umetnostnih spomenikov. - Spoznajo dela nacionalne kulturne dediščine. - Razvijajo občutek za povezovanje različnih arhitekturnih prostorov. - Spoznavajo pojme, povezane z različnimi načini izražanja v prostoru. <p>Vsebine: Arhitektura, urbanistični prostor, oblikovalni elementi arhitekturnega prostora.</p>
<i>Geografija</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijajo poznavanje in razumevanje lokacij in prostorov (lokalni, regionalni), da bi bili sposobni postaviti lokalne /.../ dogodke v geografski okvir in razumevanje osnovnih prostorskih odnosov. - Razvijajo različne spretnosti, kot so zbiranje in uporaba virov informacij s terenskimi metodami in tehnikami dela (risanje panoramskih slik, tematskih zemljevidov, merjenje idr.). - Razumejo pomen odnosov in vrednot pri odločanju o posegih v prostor. 	<ul style="list-style-type: none"> - Se orientira na zemljevidu in giblje v mestu. - Spoznava naravno in kulturno dediščino Slovenije. - Se usposablja za uporabo različnih vrst zemljevidov. - Spoznava potrebo po ohranjanju naravne in kulturne dediščine. - Pridobljeno znanje medpredmetno pogloblja. <p>Vsebine: Pridobivanje prostorske predstave (tako kot na šolskih ekskurzijah, le da je omejeno na manjše območje). Če je vključen 6. razred, pa še orientacija na zemljevidu.</p>

Metode dela na terenu: opazovanje, skiciranje/risanje, zapisovanje, fotografiranje.

Novi pojmi: obelisk, urbanizem, kolonade, arkade, stebrne lope, sgrafiti.

NAVODILA UČENCEM

Pojem »Plečnikova Ljubljana« označuje vse, kar si je arhitekt Jože Plečnik zamislil pri prenovi našega glavnega mesta. Povezal je med seboj tržne in parkovne površine, dopolnjene s spomeniki in obeliski.⁴ Vse te zamisli je strnil v urbanistični⁵ načrt mesta, vendar so nekatere njegove ideje ostale le na papirju. V sprehodu, ki bo trajal pet šolskih ur, si bomo ogledali zunanjščino nekaterih objektov, katerih načrti so bili uresničeni, ter pokukali v dve notranjosti, in sicer v cerkev sv. Mihaela na Barju in monumentalno stopnišče, ki vodi v veliko čitalnico v NUK-a. Odmor za malico bomo imeli na Plečnikovem stopnišču na obrežju Ljubljane.

Potrebščine, ki so nujne za izvedbo kulturnega dne: s seboj prinesite svinčnik, šilček, sivo, črno, zeleno in opečnato barvico in trdo podlago. Vse to boste imeli shranjeno v mapi. Učne liste in zemljevid Ljubljane boste dobili na prvi Plečnikovi postaji. Na zemljevidu Ljubljane sproti vrisujte našo pot po mestu. Tisti, ki ste se prijavi, da boste fotografirali, ne pozabite na fotoaparate.

UVODNE BESEDE NA POTI DO LJUBLJANE: PODPEŠKI KAMNOLOM

Na poti proti Ljubljani bomo že v avtobusu predstavili podpeški kamnolom. V nižjih razredih so ga učenci tudi obiskali. Po tej cesti in mimo kamnoloma se lahko peljejo tudi učenci z osnovnih šol v Borovnici in na Vrhniki.

Podpeški kamnolom je naravna znamenitost in slovi tudi v svetovnem merilu kot pomembno nahajališče spodnjejurskih fosilov. V njem je mogoče naštetih več kot 15 posameznih plasti z litiotidnimi školjkami. Litiotidni apnenec je nastal iz sedimentov, ki so se pred skoraj 200 milijoni let usedali v plitvem morju Dinarske karbonatne platforme.⁶ Apnenec je dobil ime po litiotidnih školjkah, eni najpomembnejših fosilnih skupin, ki jih najdemo na območju južne Slovenije, vendar nikjer v tako debelih plasteh kot v Podpeči. Tukaj so plasti debele skoraj 80 metrov! Kaže omeniti, da so v juri te školjke množično poselile med seboj povezane predele Tetide,⁷ zato jih najdemo tako v Podpeči kot tudi v Indoneziji, Čilu v Južni Ameriki in Nevadi v Severni Ameriki.

V kamnolomu je 15 plasti z litiotidnimi školjkami. Te plasti sestavlja temno siv do črn apnenec, ki je nastal iz lagunskega blata. Poznamo tri vrste litiotidnih školjk in vse tri je mogoče najti tudi v Podpeči. Ena vrsta sicer prevladuje in njene primerke lahko izluščimo iz mehkejših lapornatih plasti. V podpeškem apnencu je mogoče opaziti poleg školjk tudi polže, korale in alge.

Podpeški kamnolom so uporabljali že stari Rimljani, ki so lomljeni podpeški apnenec odvažali v 10 kilometrov oddaljeno Emono. Z njim so gradili stavbe, spomenike (tudi nagrobne) in tlakovali ceste. Ali so zato tudi preusmerili strugo Ljubljane bliže vasi, kot je doslej veljalo za splošno sprejeto dejstvo, pa ostaja še odprto vprašanje! Tudi v srednjem veku je kamnolom obratoval, zdaj pa ne deluje več kot 40 let. V kamnolomu ima danes proizvodne obrate podjetje Mineral.

Za naš današnji sprehod po Ljubljani velja poudariti, da je ta okrasni kamen, ki ga prepoznamo po dolgih belih presekih litiotidnih školjk v temno sivem do črnem kamnu,⁸ zelo rad uporabljal tudi Jože Plečnik. Ogleдали si bomo, kako ga je mojster uporabil na dveh najprepoznavnejših stavbah, v Narodni in univerzitetni knjižnici ter v cerkvi sv. Mihaela na Barju.

DEVET IZBRANIH PLEČNIKOVH POSTAJ V LJUBLJANI

Prva postaja: Jakopičevo sprehajališče v parku Tivoli

Sprehajališče je bilo zamišljeno kot nadaljevanje sprehajališča na Cankarjevi ulici. Urbanistično zasnovo tega dela parka, peščeno stezo s kamnitimi stebri, je zasnoval Jože Plečnik. Pot vodi do gradu Tivoli. Nekoč je sprehajališče tvorilo neločljivo celoto s Cankarjevo cesto, prehod iz samega centra mesta v park in naprej na Rožnik. To celovitost je razdrla železniška proga in tako vizualno in fizično za vselej ločila mesto od parka. Sprehajališče je bilo leta 2009 razglašeno za kulturni spomenik državnega pomena.

4 Obelisk: kamnit spomenik v obliki visokega, štirioglatega stebra, ki se proti vrhu zoži v piramido.

5 Urbanizem: veđa o urejanju prostora, kot so mesta in naselja.

6 Debeljak, I. Podpeč – nahajališče fosilov. DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem, 2010. URL: <http://www.dedi.si/dediscina/174-podpec-nahajalisce-fosilov> (dostop: 6. 2. 2013).

7 Tetida je bilo veliko morje, ki se je pred 280 milijoni let raztezalo prek Himalaje, Rusije, Alp, Balkana itd. ter bilo povezano prek plitvomorskih koridorjev tudi s Severno in Južno Ameriko ter z vzhodnimi obalami Pacifika.

8 Debeljak, I. Podpeč – nahajališče fosilov. DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem, 2010. URL: <http://www.dedi.si/dediscina/174-podpec-nahajalisce-fosilov> (dostop: 6. 2. 2013).

Naloga za učence: Dobro si oglejte okolico. Zapišite, kako se imenuje naša prva postaja in kateri poseg je uničil pogled s sprehajališča na Cankarjevo ulico.

Druga postaja: Tromostovje

Med letoma 1929–1931 ga je Jože Plečnik dogradil in preoblikoval. S postavitvijo treh mostov v različne smeri, je poudaril bistveno značilnost tega prostora. Kar pet ulic se steka iz mesta (Trubarjeva, Miklošičeva, Čopova ter Petkovškovo in Hribarjevo nabrežje) proti mostu in naprej proti mestni hiši. Za najboljši občutek prostora in pregled nad trgom je treba stopiti na vrh stopnišča frančiškanske cerkve.

Naloga za učence: Zapišite ime druge postaje in odgovorite, ali je ta tloris kvadraten, pravokoten ali pa vas spominja na kako drugo obliko. Skicirajte trg s tremi mostovi in z ulicami, ki se stekajo vanj. Bodite pozorni na postavitev mostov, le-ta vas spominja na to obliko.

Tretja postaja: Tržnica

S Tromostovja gremo po Petkovškovem nabrežju proti Mesarskem mostu. Jože Plečnik je uredil tudi strugo Ljubljanice ter preuredil in na novo postavil nekaj mostov. Imel je načrt tudi za Mesarski most, vendar projekt ni bil uresničen. Tako bi prebivalci Petkovškovega nabrežja, Trubarjeve in ulic za njo imeli neoviran dostop do tržnice in nove mestne hiše, ki naj bi stala na Vodnikovem trgu, a tudi ta načrt ni bil izpeljan. Po Plečnikovi zamisli bi na mostu stale pokrite stojnice, današnji most je odprt, s pogledi na vse strani, stekleni poti ob ograji odpirata pogled tudi navzdol, proti reki.

Naloga za učence: Kolonada⁹ pokritega dela tržnice se vleče od Tromostovja do Zmajškega mostu. Na sredini je prekinjena. Zapiši razlago besede kolonada in razloži, zakaj je tu prekinjena povezava med dvema deloma pokrite tržnice.

Četrta postaja: Gerberjevo stopnišče in Čevljarski (Šušarski) most

Arhitekt Jože Plečnik je s tem stopniščem lepo povezal Kongresni trg z Ljubljano. Uredil je tudi novi Čevljarski ali Šušarski most, ki je iz betona. Za nekaj minut se ustavimo na Čevljarskem mostu, ogledamo si prostor in učence opozorimo, naj bodo pozorni na detajle, ki sicer niso Plečnikove zamisli, a so posrečena popestritev prostora. Tako npr. je z mostu možno videti vrstico, na kateri visijo ponošeni čevlji, sicer umetniško delo in ne pravi čevlji. Z domiselno postavitvijo med dvema vogalnima hišama na poti proti Staremu trgu se pogled nehote preusmeri na glicinijo, ki se vzpenja ob hišnem žlebu.

Ob poti proti naslednji točki gremo mimo Zoisove ulice. Opozorimo da je tudi njena zasnova Plečnikovo delo, in pokažemo proti Križankam, kjer bo ena od zadnjih postaj sprehoda po mestu.

Naloga za učence: Zapišite, kaj smo si ogledali na četrti postaji, skicirajte most in bodite pozorni na detajle.

Peta postaja: Obrežje Ljubljane in Gradaščice

Pot nas pelje ob levem bregu reke navzgor proti Trnovskemu pristanu. Nekoč je bil pomembna prometna postaja na Ljubljani. Prav tukaj so s čolnov iztovarjali podpeški apnenec, ki so ga potem uporabili na številnih – ne samo Plečnikovih – stavbah, denimo na stavbi slovenskega parlamenta in na mestni hiši. Pot nas pripelje na Plečnikovo stopnišče ob rečni obali. Najlepše obrečno mestno sprehajališče krasijo po arhitektovi zamisli zasajene vrbe žalujke. Tu se ustavimo za polurni predah, zaslužno malico in skupinska fotografiranja, saj smo si ogledali že več kot polovico zastavljenih ciljev.

Naloga za učence: Zapiši, zakaj ime Trnovski pristan in kaj se je tu nekoč dogajalo. Kaj je iz tega dela mesta naredil Plečnik?

Šesta postaja: Trnovski most

Trnovski most, zgrajen med 1929 in 1932, je osrednja točka Plečnikove preureditve obrežja Gradaščice. Zasnova Trnovskega mostu se v marsičem veže na Trnovsko cerkev, ob kateri stoji. Most je podaljšek trga pred cerkvijo, piramide, ki ga krasijo, so enake oblike kot

⁹ Kolonada: vrsta nosilnih stebrov neke stavbe.

zvonika cerkve. Učence opozorimo (po možnosti stopimo nekaj korakov naprej) na hišo, v kateri je Jože Plečnik živel in ustvarjal, in povemo, da je danes tu njegov spominski muzej.

Naloga za učence: Skiciraj most in cerkev ter poudari tiste oblike, ki so enake. Dobro si oglej most in zapiši, kaj je njegova posebnost.

Sedma postaja: Križanke

Plečnik je uredil tudi lok od Ceste na grad in od Levstikovega trga do Trnovskega mostu, Emonske ceste ter Križank. Preuredil je nekdanji križevniški samostan v letno gledališče, kjer potekajo različne kulturne prireditve. Dvorišča je uredil tako, da je vanje vključil različne arhitekturne elemente iz podrhtih ljubljanskih hiš. Zunaj je Trg Francoske revolucije z Napoleonovim obeliskom, ki ga je tudi oblikoval Jože Plečnik.

Naloga za učence: Nariši tloris glavnega dvorišča in skiciraj stavbo. Označi s številko 1 arkadni hodnik,¹⁰ s številko 2 stebrno lopo¹¹ in s številko 3 sgrafitno¹² okrasje. Poleg številk vpiši pravilen arhitekturni element. Sgrafite tudi obarvaj.

Osma postaja: NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

Načrte za novo Univerzitetno knjižnico je ustvaril arhitekt Jože Plečnik v letih 1930–1931. Stavba je zgrajena v obliki nepravilnega štirikotnika. Je štirinadstropna, ima štiri krila, med katera je arhitekt umestil dve dvorišči. Zunanost stavbe je iz različnih materialov, kot so kamniti bloki (nekateri so gladko obdelani, drugi grobo, nekateri so veliki, drug spet majhni). Med temi kamnitimi ploščami so vložki opeke, ki zunanjšino poživijo in razgibajo. Poleg NUK-a je Vegova ulica, ki jo je prav tako preuredil Plečnik. Bila naj bi del zelene avenije, ki bi povezovala trnovsko cerkev s Kongresnim trgom/Parkom Zvezda. Vegova ulica naj bi se zaključila s propilejami.¹³

Emonska in Vegova, Jakopičeva in Cankarjeva ulica so le del premišljenega Plečnikovega načrta. Mesto naj bi bilo urejeno, polepšano, na samem vrhu pa naj bi bil prenovljen ljubljanski grad, zamišljen kot atenska Akropola.¹⁴

Naloga za učence: Nariši tloris našega današnjega sprehoda. Uporablaj ročni zemljevid mesta. Ljubljanski grad naj bo osrednja točka skice. Zapiši tudi, kje si danes opazil/-a monumentalni vhod/propileje, ki pa so v notranjosti stavbe.

Deveta postaja: Cerkev sv. Mihaela na Barju

Pri Narodni in univerzitetni knjižnici smo sklenili sprehod po izbranih točkah Plečnikovih stvaritev v Ljubljani. Ostala nam je samo še zadnja postaja – ogled cerkve sv. Mihaela v Črni vasi. Nevsakdanja cerkev pritegne pozornost s svojo arhitekturno rešitvijo, stopnicami za dostop in odprtim zvonikom. Zaradi močvirnatih tal je bila zgrajena na pilotih na katerih stoji njeno kamnito podnožje. Leseno preprosto notranjščino krasijo detajli, povzeti po ljudskem stavbarstvu. Zunanji zidovi so narejeni enako kot pri Narodni in univerzitetni knjižnici: siv apnenec so dovažali s čolni iz podpeškega kamnoloma, opeke pa so dovažali prav tako s čolni, in sicer iz vrhniške opekarne.

1

2

3

Fotografija 1: Detajl zunanščine Narodne in univerzitetne knjižnice. Siv kamen različne obdelave in velikosti lepo dopolnijo opečnati vložki (foto: G. Kreačič).

Fotografija 2: Detajl iz Križank: arkadno dvorišče in sgrafiti. (foto G. Kreačič).

Fotografija 3: Plečnikova tržnica: kolonade. (foto: G. Kreačič).

10 Arkada: obok, arkadni hodnik: obokani hodnik.

11 Stebrna lopa: lopa je pokrit, na straneh odprt prostor.

12 Sgrafiti: slikarska tehnika, pri kateri nastane podoba z izpraskanjem ene ali več plasti raznobarnih ometov.

13 Propileje: preddverje starogrških svetišč in palač. Fig.: monumentalni vhod.

14 Akropola: utrjen del starogrških mest s svetišči in gledališči. Fig.: umetnostno središče.

SKLEP

Sprehod po Plečnikovi Ljubljani z ogledom devetih izbranih postaj je bil kulturni dan, ki je zahteval stalno pozornost in dejavnost učencev. Učitelj, ki je vodil dejavnost, se je izogibal predolgim razlagam in opozarjal samo na bistvene stvari. V ospredju je bila učenčeva orientacija po mestu, pozorno opazovanje izbranih mest s poudarkom na njihovi umeščeni v prostor in pregled nad Plečnikovo urbano zasnovo mesta. Te cilje so dosegli z opazovanjem ob sprehodu, skiciranjem, risanjem, fotografiranjem in uporabo ročnega zemljevida mesta. Ob tem so usvojili nekaj novih pojmov, kot so kolonade, arkade, propileje, sgrafiti, stavbne lope. Vse cilje so učenci dosegli z aktivnim sodelovanjem in ob skrajšani razlagi vodnika.

Na skrbno načrtovanem sprehodu ob izbranih Plečnikovih stvaritvah so se učenci seznanili z mojstrovimi posvetnimi in sakralnimi stavbami ter njegovo vizijo urbanistične zasnove mesta. Učenci so ob takšni dejavnosti usvojili tudi nekaj pomembnih splošnih učnih in operativnih ciljev. Pri prvih naj poudarimo razvijanje časovne in prostorske predstavljivosti, vizualne pismenosti in razvijanja občutka za kulturno dediščino. Pri drugih je to bilo predvsem razvijanje sposobnosti analiziranja umetnostnih spomenikov, orientacije na zemljevidu in gibanja v mestu ter poglobljenega medpredmetnega povezovanja, saj so bili v našo dejavnost na prostem vključeni cilji iz treh predmetov: zgodovine, geografije in likovne vzgoje.

Potovanje po postajah Plečnikovih stvaritev smo začeli z vožnjo mimo kamnoloma v Podpeči, kjer je svetovno znano najdišče različnih fosilov. Iz podpeškega apnenca, ki ga prepoznamo po dolgih, belih presekih litioidnih školjk v temno sivem do črnem kamnu, je bila zgrajena tako antična Emona kot tudi večina Plečnikovih stavb. S postankom na Trnovskem pristanu, kjer so nekoč v živahnem rečnem prometu iztovarjali podpeški apnenec, so dobili učenci celostno sliko o nastanku obiskanih točk: od mesta izkopa surovine prek njenega transporta v Ljubljano, do končnega cilja – prostorskih rešitev in stavbnih biserov slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika.

ODGOVORI NA VPRAŠANJA:

1. **Prva postaja – Jakopičevo sprehajališče v Tivoliju.** Pogled z Jakopičevega sprehajališča na Cankarjevo in Čopovo ulico je uničila izgradnja železniške proge in nove Prešernove ceste, ki sta tako umetno presekali prostor in ločili mesto od parka.
2. **Druga postaja – Tromostovje.** S takšno postavitvijo mostov je Plečnik poudaril tloris lijaka, v katerega se stekajo ulice iz različnih smeri.
3. **Tretja postaja – Tržnica.** Kolonada je vrsta nosilnih stebrov neke stavbe. Načrtovana je tako, da je točno na tem mestu Jože Plečnik nameraval zgraditi nov Mersarski most. Ta projekt je bil uresničen (ne po Plečnikovem načrtu) šele leta 2010.
4. **Četrta postaja – Gerberjevo stopnišče in Čevljarski/Šušarski most.** Ni odgovorov na vprašanja, le risba mostu. Učenci naj bodo pozorni na detajle v okolici, npr. stari čevlji, ki visijo z vrvice na prehodu na Stari trg. Če je sprehod načrtovan v pomladanskem času, naj se jih opozori tudi na glicinijo, ki se pne ob fasadi hiše na Starem trgu in je lepo vidna z mostu.
5. **Peta postaja – obrežje Ljubljanice in Gradaščice.** Trnovski pristan je bil nekoč rečno postajališče. Tam je bila glavna točka, kjer se iztovarjal podpeški kamen, ki so ga uporabljali za gradnjo mesta. Plečnik je iz tega dela obrežja Ljubljanice naredil enega od najlepših rečnih sprehajališč.
6. **Šesta postaja – Trnovski most.** V skici se poudarijo piramide, zvonika in drevesa, ki rastejo iz korit podnožja. To je ena od značilnosti mostu, ki je ne opazimo skoraj nikjer drugje.
7. **Sedma postaja – Križanke s Trgom Francoske revolucije.** Pri številkah morajo vpisati tudi pravilno poimenovanje: arkadni hodnik pod številko ena, steburna lopa pod številko dve, sgrafiti pod številko tri.

8. **Osmo postaja – NUK.** Zunanost je iz kamnitih blokov različnih velikosti in obdelave, krasijo jo vložki iz opeke. V notranjosti je stopnišče iz črnega podpeškega apnenca. **Odgovor pri Zaključku sprehoda skozi mesto:** Takšen monumentalni vhod ali propileje sem opazil/-a na stopnišču NUK-a, ki pelje v veliko čitalnico.
9. **Deveta postaja – cerkev sv. Mihaela na Ljubljanskem barju.** Ni odgovorov na vprašanja, postanek izkoristimo le za skupinsko spominsko fotografiranje.

UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

- Atlas Ljubljane: karte, vodnik, informacije (1989). Ljubljana: Geodetski zavod SR Slovenije.
- Debeljak, I. (2010). Podpeč – nahajališče fosilov. DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem. <http://www.dedi.si/dediscina/174-podpec-nahajalisce-fosilov> (dostop: 6. 2. 2013).
- Jamnik, T., Ilich I. (2008). Gori doli po Ljubljani. Vodnik za otroke. Ljubljana: DZS.
- Janež, S. (1993). Slovstveni in kulturnozgodovinski sprehodi po Ljubljani. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Kopriva, S. (1989). Ljubljana skozi čas. Ljubljana: Borec.
- Korošec, B. (1991). Ljubljana skozi stoletja: Mesto na načrtih, projektih in v stvarnosti. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ročni zemljevid mesta Ljubljana.
- Mihelič, B. (1989). Vodnik po Ljubljani. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Šumi, N. (1990). Slovenija – umetnostni vodnik. Ljubljana: Marketing 013ZTP.
- Torkar, S. (2007). Toponim Preserje in slovansko-romansko prepletanje pripon -jane in -anum. V: Jezikoslovni zapiski 13/1–2. Ljubljana, str. 481–492.
- Učni načrt. Zgodovina.
http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: 6. 2. 2013).
- Učni načrt. Likovna vzgoja.
http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf (dostop: 6. 2. 2013).
- Učni načrt. Geografija.
http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_geografija.pdf (dostop: 6. 2. 2013).

POVZETEK

Pričujoči članek opisuje izvedbo kulturnega dne za učence tretjega triletja. Obiskali smo nekaj izbranih spomenikov slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika. Potovanje po postajah Plečnikovih stvaritev smo začeli z vožnjo mimo kamnoloma v Podpeči, kjer so nahaja svetovno znano najdišče različnih fosilov. Iz podpeškega apnenca, ki ga prepoznamo po dolgih belih presekih litioidnih školjk v temno sivem do črnem kamnu, je bila zgrajena tako antična Emona kot tudi večina Plečnikovih stavb. S postankom pri Trnovskem pristanu, kjer so nekoč v živahnem rečnem prometu iztovarjali podpeški apnenec, so dobili učenci celostno sliko o nastanku obiskanih točk: od mesta izkopa surovine prek njenega transporta v Ljubljano do končnega cilja – prostorskih rešitev in stavbnih biserov slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika.

Učenci so ob takšni dejavnosti dosegli in usvojili tudi nekaj pomembnih splošnih učnih in operativnih ciljev. Pri prvih naj poudarimo razvijanje časovne in prostorske predstavljivosti, vizualne pismenosti in razvijanja občutka za kulturno dediščino. Pri drugih je to bilo predvsem razvijanje sposobnosti analiziranja umetnostnih spomenikov, orientacije na zemljevidu in gibanja v mestu ter poglobljenega medpredmetnega povezovanja, saj so bili v našo aktivnost na prostem vključeni cilji iz treh predmetov: zgodovine, geografije in likovne vzgoje.

Primer enega od štirih delovnih listov za učence

DELOVNI LIST I

NAVODILA UČENCEM

Pojem »Plečnikova Ljubljana« označuje vse, kar si je arhitekt Jože Plečnik zamislil pri prenovi našega glavnega mesta. Med seboj je povezal tržne in parkovne površine, dopolnjene s spomeniki in obeliski.¹⁵ Vse te zamisli je strnil v urbanistični¹⁶ načrt mesta, vendar so nekatere njegove ideje ostale le na papirju. Na sprehodu, ki bo trajal pet šolskih ur, si bomo ogledali zunanost nekaterih objektov, katerih načrti so bili uresničeni, ter pokukali v dve notranjosti, in sicer v cerkev sv. Mihaela na Ljubljanskem barju in monumentalno stopnišče, ki vodi v veliko čitalnico NUK-a. Odmor za malico bomo imeli na Plečnikom stopnišču na obrežju Ljubljanice.

Potrebščine, ki so nujne za izvedbo kulturnega dne: s seboj prinesite svinčnik, šilček, sivo, črno, zeleno opečnato in rdečo barvico ter trdo podlago. Vse to boste imeli shranjeno v mapi. Učne liste in zemljevid Ljubljane boste dobili na prvi Plečnikovi postaji. Na zemljevidu Ljubljane sproti vrisujte našo pot po mestu. Tisti, ki ste se prijaviili, da boste fotografirali, ne pozabite s seboj prinesiti fotoaparate.

Naloge:

Prva postaja:

(Vpiši ime postaje.)

Dobro si oglejte okolico. Zapišite, kako se imenuje naša prva postaja in kateri poseg je uničil pogled s sprehajališča na Cankarjevo ulico.

Druga postaja:

(Vpiši ime postaje.)

Naloga za učence: Zapišite ime druge postaje in odgovorite, ali je ta tloris kvadraten, pravokoten ali pa vas spominja na kako drugo obliko. Skicirajte trg s tremi mostovi in z ulicami, ki se stekajo vanj. Bodite pozorni na postavitve mostov, le-ta vas spominja na to obliko.

¹⁵ Obelisk: kamnit spomenik v obliki visokega, štirioglatega stebra, ki se proti vrhu zoži v piramido.

¹⁶ Urbanizem: veda o urejanju prostora, kot so mesta in naselja.